

ERZURUM İL MERKEZİNDE TUTULAN ÖLÜM KAYITLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE DEATH RECORDS HELD IN THE PROVINCE CENTER OF ERZURUM

Tacettin İNANDI, Deniz KESKİNLER, Nazlı HACIALİOĞLU, Asuman GÜRAKSIN

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Erzurum.

Özet

Erzurum İli Nüfus İdaresi, Belediyesi ve merkez sağlık ocaklarında, 1991 ve 1992 yıllarına ait tüm ölüm kayıtları toplandı. Toplam ölüm sayıları 1991-92 yıllarında sırası ile, nüfus idaresi kayıtlarında 861-898, belediye kayıtlarında 436-419, sağlık ocakları kayıtlarında 295-380 olarak elde edildi. Tüm kurumlarda ölüm nedenleri arasında ilk üç sırayı kalp damar hastalıkları, kanserler ve solunum sistemi hastalıkları almalarına karşın, kurumlara göre toplam ölüm sayıları önemli farklılıklar göstermekte idi. Bunun yanı sıra ölüm kayıtlarında ölen kişilere ilişkin cinsiyet ve ölüm nedeni gibi temel değişkenler önemli bir oranda bulunamadı. Yukarıdaki nedenlerden dolayı Erzurum il merkezinde tutulan ölümlerle ilgili kayıtların yararlı ve güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ölüm kayıtlarının nitelik ve niceliği.

Summary

All the data of death in Erzurum were collected from records of Population Office, Municipality and health centers during 1991 and 1992. According to the data of above associations, total death numbers were determined respectively 861-898, 436-419 and 295-380. Although cardiovascular diseases, malignancies and respiratory system diseases were common diseases in data of all associations, there are significant differences among the total death numbers of them. In addition, the important variables such as sex and causes of death were not found on the some death records. For these reasons, these data are not reliable and useful.

Key words: Quantity and quality of death records.

AÜTD 1997, 29:446-449

MJAU 1997, 29:446-449

Giriş ve Amaç

Bilgi, çağdaş yönetim biliminin temel öğelerinden biridir. Hizmetin planlanması, sunulması, değerlendirilmesi, örgütlenme, olayların zamanla değişimi ve kıyaslama yapılması gibi bir çok alanda karar vermek için bilgiye gereksinim duyulur^(1,2). Eksik ve yanlış bilgilere dayalı yönetimlerin başarılı olma şansı düşüktür. Sağlık alanına ilişkin bilgilerin bir kısmı çeşitli kuruluşların sürekli olarak tuttukları kayıtlardan elde edilir. Ülkemizde doğum ve ölüm gibi hayati olaylarla ilgili kayıt tutan kurumlar arasında sağlık ocakları, nüfus idareleri, belediyeler ve hastaneler vardır. Ölümlerle ilgili kayıtları toplarken; il ve ilçe merkezlerinde "Ölüm istatistik formu", köylerde "Ölüm fişi" kullanılır. Ölüm nedeninin yazılması için ayrılan bölüm sayısı, ölüm istatistik formunda tek, ölüm fişinde ikidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) önerdiği "Uluslararası ölüm raporu" nda ölüm nedenlerinin yazılması için ayrılan bölüm sayısı ise dördür⁽¹⁾. Burada ölümün temel, ara ve son nedenleri için yazılabilecek bölümler, ek olarak kişide bulunan ancak ölümün nedenleri arasında bulunmayan hastalıklar için de bölümler mevcuttur. Ölüm formlarındaki bu eksikliğin yanı sıra, veri kaynağından ve personelden kaynaklanan nedenlerle de, ölümlerle ilgili toplanan bu verilerde

önemli eksiklikler ve yanlışlıklar olduğu bilinmektedir. Oysa önlenebilir ölümleri azaltabilmek için bu bilgilere gereksinim vardır. Ölüm nedenleri bilinmeden ölümleri azaltmak için hangi önlemleri almak gerektiği de bilinemez. Bu çalışma, Erzurum İli içerisinde sağlık ocakları, belediye ve nüfus idaresinde tutulan ölüm kayıtlarını nicelik ve nitelik yönünden değerlendirmek amacı ile yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Erzurum merkez sağlık ocakları, belediye ve nüfus idaresinde 1991 ve 1992 yıllarına ait tüm ölüm kayıtları hazırlanan bilgi toplama formları aracılığı ile toplandı. Veriler bilgisayara geçilerek sınıflandırıldı.

Tablo 1. 1991-92 Yıllarında Erzurum İli Merkezinde Kayıt Edilen Ölümlerin Kurumlara ve Yıllara Göre Dağılımı

Kurumlar	Yıllar.	
	1991	1992
Nüfus idaresi	863	898
Belediye	436	419
Sağlık ocakları	295	380

Tablo 2. 1991-92 Yıllarında Erzurum Nüfus İdaresinde Kayıt Edilen Ölümün Yaşa ve Cinsine Göre Dağılımı

Yaş grubu	1991						1992					
	Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın		Toplam	
	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
0	31	3.6	36	4.2	67	7.8	28	3.1	29	3.2	57	6.3
1-4	12	1.4	9	1.0	21	2.4	15	1.7	9	1.0	24	2.7
5-14	12	1.4	13	1.5	25	2.9	16	1.8	18	2.0	34	3.8
15-44	47	5.4	69	8.0	116	13.4	25	2.8	75	8.4	100	11.2
45-64	113	13.1	179	20.7	292	33.8	94	10.5	187	20.8	281	31.3
65 +	180	20.9	162	18.8	342	39.7	217	24.1	185	20.6	402	44.7
Toplam	395	45.8	468	54.2	863	100.0	395	44.0	503	56.0	898	100.0

Bulgular ve Tartışma

Tablo 1'de görüldüğü gibi Erzurum il merkezinde, 1991-92 yılında nüfus idaresinde 863-898, belediye kayıtlarında 436-419 ve sağlık ocaklarında 295-380 ölüm saptanmıştır. Aynı bölgede, aynı zamanda, aynı topluma ait tutulan kayıtlar birbirinden çok farklıdır. Nüfus idaresinde saptanan ölümler her iki yılda da, belediye kayıtlarının yaklaşık iki, sağlık ocaklarında tutulan kayıtların ise yaklaşık üç katıdır. Bu veriler sağlık ocakları ve belediyelerde ölüm olgularının büyük oranda kaçırıldığını gösterirken, nüfus idaresindeki kaçakları gösterememektedir. Ancak aynı yıllarda Türkiye'de ortalama kaba ölüm hızının yaklaşık % 0.8 olduğu göz önüne alınırsa; 250.000 nüfuslu Erzurum'da yılda 2000 dolayında ölüm beklenir. Erzurum Nüfus İdaresi'ndeki ölümlerin 1991-92 yılları için % 45.8-44.0'ı erkek, % 54.2-56.0'sı kadın şeklinde idi. Aynı yıllarda bebek ölümleri toplam ölümlerin % 7.7-6.3'ünü oluşturuyordu (Tablo 2). Erzurum Belediyesinde 1991-92 yıllarına ait toplam kayıtlı ölüm sayısı 436-419 olup, ölümlerin yaşa ve cinsine dağılımları ise % 37.2-37.7 erkek, % 58.7-56.6 kadın ve % 4.1-5.7 cinsiyeti bilinmiyordu (Tablo 3). Erzurum merkez sağlık ocakları 1991-92 yıllarında 295-380 ölüm kaydı ile en az ölüm saptayan kurum olmuştur. Bebek ölümleri sağlık ocaklarında toplam ölümlerin 1991-92

yıllarında % 14.2-12.6'sını oluşturmakta idi (Tablo 4). Ölüm nedenleri arasında her üç kurumda ilk üç sırayı kalp damar hastalıkları, kanserler ve solunum sistemi hastalıkları almaktadır (Tablo 5). Kalp damar ve solunum sistemi ile ilgili olmayan birçok ölümden, ölüm nedeni "kalp durması" yada "solunum durması" vb. şeklinde rapor edildiğinden, kalp damar ve solunum sistemi hastalıklarından ölenlerin sayısı gerçek durumdan fazla olabilir. Kurumlardaki ölüm nedeni sıralaması ilk üç ölüm nedeninden sonra değişmektedir. Ölüm nedenlerine ilişkin 1992 yılı verileri de benzer sıralamayı göstermektedir. Ölüm nedenlerinin doğru olarak saptanabilmesinde otopsinin⁽⁵⁾ yanısıra, ölüm verilerinin yazıldığı formların uygunluğu, ölüm kaydı tutan tüm kurum personelinin ve ölüm raporu doldurma yetkisi olan kişilerin eğitimi önemlidir. Erzurum İl merkezinde saptanan ölüm verilerinden, kaba ölüm hızı kurumlara ve yıllara göre hesaplanmıştır (Tablo 6). Hızlar birbirinden oldukça farklı çıkarken, en yüksek hız % 0.3 ile nüfus idaresine aittir. Ancak bu değer bile Türkiye ortalamasının çok aşağısındadır. Türkiye'de aynı yıllardaki kaba ölüm hızının ise % 0.8 olduğu tahmin edilmektedir^(3,4). Saptanan ölüm verilerinden bebek ölüm hızı ve 5 yaş altı ölüm oranı kurumlara ve yıllara göre hesaplanmıştır (Tablo 7).

Tablo 3. 1991-92 Yıllarında Erzurum Belediyesinde Kayıt Edilen Ölümün Yaşa ve Cinsine Göre Dağılımı

Yaş grubu	1991								1992							
	Erkek		Kadın		Bilinmiyor		Toplam		Erkek		Kadın		Bilinmiyor		Toplam	
	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
0	11	2.6	11	2.5	14	3.2	36	8.3	10	2.4	23	5.5	23	5.5	56	13.4
1-4	4	0.9	8	1.8	3	0.7	15	3.4	8	1.9	8	1.9	-	-	16	3.8
5-14	4	0.9	3	0.7	-	-	7	1.6	11	2.6	14	3.3	-	-	25	5.9
15-44	21	4.8	46	10.6	-	-	67	15.4	13	3.1	36	8.6	1	0.2	50	11.9
45-64	52	11.9	103	23.6	1	0.2	156	35.7	44	10.5	66	15.8	-	-	110	26.3
65 +	70	16.1	85	19.5	-	-	155	35.6	72	17.2	90	21.5	-	-	162	38.7
Toplam	162	37.2	256	58.7	18	4.1	436	100.0	158	37.7	237	56.6	24	5.7	419	100.0

Tablo 4. 1991-92 Yıllarında Erzurum Merkez Sağlık Ocaklarında Kayıt Edilen Ölümlerin Yaşa Ve Cinsine Göre Dağılımı

Yaş grubu	1991						1992					
	Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın		Toplam	
	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
0	11	3.7	31	10.5	42	14.2	18	4.7	30	7.9	48	12.6
1-4	3	1.0	4	1.4	7	2.4	5	1.3	1	0.3	6	1.6
5-14	5	1.7	2	0.7	7	2.4	9	2.4	2	0.5	11	2.9
15-44	14	4.7	10	3.4	24	8.1	8	2.1	12	3.2	20	5.3
45-64	31	10.5	43	14.6	74	25.1	39	10.3	62	16.3	101	26.6
65 +	68	23.1	73	24.7	141	47.8	113	29.7	81	21.3	194	51.0
Toplam	132	44.7	163	55.3	295	100.0	192	50.5	188	49.5	380	100.0

Nüfus İdaresi, Belediye ve sağlık ocaklarının 91-92 yılı bebek ölüm hızları sırası ile; 11.8-10.7, 6.3-10.5, 7.4-9.1 idi. Türkiye genelinde 1992 yılı bebek ölüm hızının binde 72, 5 yaş altı çocuk ölüm oranının binde 89 olduğu gözönüne alınırsa, kayıtlarda çok önemli kaçakların varlığı gözükülmektedir⁽⁴⁾.

Sonuç

Belediye, Nüfus İdaresi ve Erzurum il merkez sağlık ocaklarında tutulan ölüm kayıtları birbirinden oldukça farklı bulunmuştur. Toplanan ölüm kayıtlarında ölen kişilerin önemli bir kısmında cinsiyet ve ölüm nedeni gibi özelliklerin bile, tam olarak doldurulması görülmüştür. Çoğu zaman

ölümün temel nedeni belirtilmemiştir. Oysa önlenebilecek ölümlerin ve nedenlerinin bilinmesi yönetimlere yol gösterici olacaktır. Güvenilir, güncel ve doğru bilgiye dayanmadan verilen kararlarla, önlenebilir ölümleri önlemede başarıya ulaşılması zayıf bir olasılıktır. Bu açıdan Erzurum İl merkezindeki ölüm kayıtları yöneticilere yardımcı olabilecek nitelikte değildir. Ölümle ilgili bilgi toplama formlarının DSÖ'nün önerdiği "Uluslararası Ölüm Raporu"na uygun olarak düzenlenmesi, ölüm nedenleri hakkında sağlık personelinin eğitimi ve otopsi yapılma hızının artırılması, ölüm verilerinin kalitesinin artırılması açısından önemlidir.

Tablo 5. Tüm Kurumların 1991 Yılı Ölüm Kayıtlarının Ölüm Nedenlerine Göre Dağılımı

Ölüm Nedenleri	Nüfus İdaresi		Belediye		Merkez sağlık ocakları	
	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde
Kalp-damar hastalıkları	284	33.0	169	38.6	107	36.2
Kanser	99	11.5	68	15.5	81	27.4
Solunum sistemi hastalıkları	89	10.3	61	13.9	36	12.2
Serebrovasküler hastalıklar	51	5.9	27	6.2	22	7.5
Kazalar	40	4.7	61	13.9	-	0.0
Enfeksiyon hastalıkları	17	2.0	8	1.8	7	2.1
Senilite	15	1.7	5	1.1	-	0.0
Sindirim sistemi	9	1.0	16	3.7	12	4.1
Diğer	257	29.9	23	5.3	30	10.2
Toplam	861	100.0	438	100.0	295	100.0

* Kolon yüzdesi alınmıştır

Tablo 6. Yıllara ve Kurumlara Göre Kaba Ölüm Hızı (Binde)

Yıllar	Kurumlar		
	Nüfus İdaresi	Belediye	Sağlık Ocağı
1991	3.3	1.6	1.1
1992	3.4	1.6	1.4

Tablo 7. Yıllara ve Kurumlara Göre Bebek Ölüm Hızı ve 5 Yaş Altı Ölüm Oranı

Yıllar	Kurumlar					
	Nüfus İdaresi		Belediye		Sağlık Ocağı	
	BÖH	5YAÖÖ	BÖH	5YAÖÖ	BÖH	5YAÖÖ
1991	11.8	15.2	6.3	9.0	7.4	8.6
1992	10.7	15.2	10.5	13.5	9.1	10.1

Kaynaklar.

1. Sümbüloğlu V. Gören A. Sümbüloğlu K. Ölüm Raporu Yazım Kılavuzu, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü. Ankara, 1995
2. Tezcan S. Epidemiyoloji, Tıbbi Araştırmaların Yöntem Bilimi. Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayını, Yayın no 92/1, Ankara, 1992;167-168.
3. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması. Sağlık Bakanlığı Ana ve Çocuk Sağlığı/Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Demographic and Health Surveys Macro International Inc. Ankara, 1994;5.
4. Sağlık İstatistikleri 1994. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. Yayın no: 579, Ankara, 1995:8.
5. Beaglehole R., Bonita R., Kjellström T. Basic Epidemiology, World Health Organization, Geneva, 1993:21.

Yazışma Adresi:

Doç.Dr. Asuman Güraksın
Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı
25240-Erzurum